

İSLÂMDA ÇALIŞMANIN ÖNEMİ - DÜRÜSTLÜK

[وَأَنْ لِّسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى]

Maddî-manevî her türlü muvaffakiyet, kurtuluş ve saadete ermenin anahtarı dürüstlikle çalışmaktır. Dürüst çalışanlar dünya ve âhiretde çalışmalarının karşılığını görecekları gibi; çalışmayanlar da, tembellik ve gevşekliklerinin cezasını göreceklardır. İnsan ne ekerse onu biçecek, yaptığıının karşılığını görecektir.

Necm sûresinin 39. âyetinde : «Doğrusu insan için kendi çalıştığından başkası yoktur» buyurulmakla, herkesin kazancına bağlı olduğu, çalıştığıının dışında bir menfaat göremeyeceği, ne görürse ancak çalışmasının karşılığında göreceği beyan olunmaktadır. O halde, çalışmadan kazanmak, ekmeden biçmek olmaz. Kasas sûresinin 77. âyetinde : «Allah'ın sana verdiği akıl, fikir, irade, güç-kuvvet ile âhiretini iste ve dünyadan da nasibini unutm ve Allah'ın sana ihsan ettiği gibi sen de iyilik ve ihsanda bulun. Sakın yeryüzünde fesat çıkarma. Çünkü Allah bozguncuları sevmez» buyuruluyor. Şu halde : Gerek kendimize ve gerekse çevremizdekilere iyilik edebilmek için, gevşeklik ve tembelliğe düşmeden dünya ve âhiretimiz için çalışmak, insanlığın huzur ve sükûnunun bozulmasında başta gelen tembellik ve ataletten uzak durmak gerekir. Bütün iyilik ve faziletler dürüst çalışmadan doğacağı gibi; her türlü kötülük ve felâketler de tembellikten hâsıl olur.

Bilhassa asrımız çalışma, yükselme asrıdır. Bugün, çalışmaya gerekli önemi vermeyen, ciddî olarak çalışmanın üstüne eğilmeyen cemiyet ve milletler, hayat ve hürriyetlerini tam ve devamlı olarak ayakta tutamazlar. Bunun cezasını çok kere başkalarına boyun eğmekle ve belki de kul köle olmakla öderler.

Peygamber Efendimiz : «İki günü biri birine eşit olan aldanmıştır» buyurmakla, yükselmek için, ilerlemek için, çalışmak gerektiğini, sahibini gün, gün ileriye götürmiyen, yerinde sayacak şekilde çalışmanın aldanmaktan başka birşey olmadığını beyan etmişlerdir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu mübarek sözlerine göre : Müslümanın bugünü dünden, yarını bugünden daha ileri olması lâzımdır. Din ve dünya bakımından gaye ve maksada ulaştırmağa vasıta olmayacak tarzdaki çalışmalar aldanmak, zamanı boşa gidermekten başka birşey değildir. Aldanmamak vakti boşa gidermemek için :

plânlı, programlı ve asrın şartlarına uygun olarak çalışmak gerektir. Mese-lâ : makine ile ziraata elverişli olan ve yapmağa da imkân bulunan bir yer-de kara sabanla ziraat yapmak, motörlü vasıta ile veya hiç olmazsa dört te-kerlekli araba ile nakliye imkânı varken, kağıt ile yük taşımak, sulama, gübreleme ile sebzecilik, meyvecilik mümkün iken, işi oluruna bırakarak bu nimetlerden istifade etmeden yapılan çalışmalar din ve dünya bakımından yersizdir. Zamanı öldürmek, geliri düşürmektir. Şu muhakkak ki; bir cemiye-tin hürriyet ve hayatını idame edebilmesi için şu beş şeyi ayakta tutması lâzımdır :

a) İlim, b) San'at-hüner, c) Ziraat, d) Ticaret, e) Askerlik.

İlim denince, din ve dünyamız için muhtaç olduğumuz bütün bilgiler dâhil olarak her türlü bilgiyi elde etmek başta gelir.

Sanat-hüner denince de : toplu işneden tutun da güdümlü mermileri, füzeleri, dev uçakları, televizyonu yapan fabrikalardan, dağ gibi heybetleri ile insanı hayrete düşüren gemileri yapan tersaneler dahil, her türlü makine ve fabrikayı icâd ve inşa edecek kadar herşey akla gelir.

Ziraat denildiği zaman da : memlekette bulunan ekim, dikime elverişli olan yerlerin bir kısmını bile boş bırakmadan ekmek, dikmek ve asrın şart-larına göre fennî şekilde istifade etmek demek olduğu âşikârdır.

Ticaret denilince de : memleket ve milleti iktisadî yönden yükseltmek, memleket zenginliğini artırmak için zaman ve zemine göre kazanç yolları bulmak ve bunu ayakta tutmak olduğu ve etrafa söz geçirmek için de bunun başta geldiği artık bugün ortadadır.

Askerlik denince de : Dahilî ve haricî sulh ve sükûnu koruyabilecek, ye-ri gelince düşmanı sindirecek, yıldırarak mahiyet ve maharetde bir orduya sahip olmanın kastedildiği âşikârdır.

Zaman göstermiştir ki : Hangi devlet ve millet bu beş temeli tam olarak elde etmiş ise, artık kolay kolay onların boynu bükülmiyecek, beli eğilme-yecektir. Bunlardan mahrum kalanlar ise, daima başkalarına el açmağa, ihtiyacını onlardan karşılamağa çalışacaktır ki, bunun nekadard tehlikeli ve korkunç olduğu söz götürmeyecek kadar açıktır.

Şu halde : yükselmek için çalışmak, huzur-sükûn içinde gün geçirmek için çalışmak, değil düşmana, dosta bile boyun eğmemek, el açmamak için yine çalışmak lâzımdır. Eğer çalışmak bunca önemli olmasa idi, hiç, gü-nahların yarlıganmasına sebep mi olurdu? Hiç, nâfile ibâdet yerine mi ge-çerdi? Peygamber Efendimiz bir hadîs-i şeriflerinde : «Günahlardan bazıları vardır ki; bunları namaz kılmak,oruç tutmak, hac etmek ve umre yapmak kefaret etmez, ancak çoluk çocuğunun geçimini temin uğrunda çekilen güç-lük kefaret (1) olur.» buyurmuşlardır. Demek ki, her türlü nâfile ibadetle meşgul olmaktan; helâl yoldan kazanç temin etmek için didinmek daha ha-

(1) Feyz'ül-Kadir, C. 2, S. 526.

yırlı ve sevaplıdır. Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimize yaşlı bir zat gelerek : «Yâ Resûlallah! yaşım ilerledi, işim oldukça yolunda. Bundan böyle bir kenara çekilip ibadet-ü taatla mı meşgul olayım? Yoksa gücümün yettiği kadar çalışıp kazandığının bir kısmını muhtaçlara mı vereyim?» demesi üzerine Resûl-i Ekrem Efendimiz : «Nâfile ibâdetle meşgul olmaktan, elinden geldiği kadar çalışıp kazancının bir kısmı ile muhtaçlara yardımda bulunman daha hayırlıdır.» buyurdular. Görülüyor ki, çalışmak nâfile ibadetten hayırlıdır. Evet çalışmak, İslâm'da bu kadar hayırlı ve feyizlidir. Çalışmak nasıl hayırlı olmasın ki, dünyamızı çalışma ile burada kazanacağız. Âhiretimizi de yine çalışma ile bu dünyada elde edeceğiz. «Dünya âhiretin tarlasıdır» düsturu bunun en açık misâli değil mi? Velhasıl dünyamız için de ahiretimiz için de çalışmak, yerine göre kazanç yolları bulmak için gezmek dolaşmak, yerin altında ve üstünde çalışma yeri, kazanç yolu aramak gerek. Mülk sûresinin 155. âyet-i kerîmesinde : «O, yeri sizin fâidenize hor ve müshahhar kılandır. O halde O'nun omuzlarında - etrafında yürüyen Allah'ın rızından yeyin...» buyurulmakla gezme ve dolaşmada bol kazanç, geniş geçim elde edileceği de işaret olunmaktadır.

Peygamber Efendimiz bir hadîs-i şerîflerinde : «Rızık kapısı arş-ı âlâdan yerin derinliklerine kadar açıktır. Allah her kulun gayret ve himmetine göre rızık verir» (2) buyurmakla geçim yollarının; çalışma sahasının ne kadar geniş olduğunu işaret etmişler, herkesin gayret ve çalışması nisbetinde istifade edeceğini beyan buyurmuşlar. Bilhassa: petrol, maden ve sair gibi kıymetli hazinelerin yer altında olduğunu işaret olmak üzere : «Rızınızı yerin derinliklerinden arayın» (3) buyurmuşlardır.

Peygamber Efendimiz'in çalışmayı teşvik eden, öven mübarek sözlerinden bazıları :

«Hiç kimse asla elinin emeğinden daha hayırlı bir kazanç yemez. Kazançların hayırlısı, emek karşılığı olandır. Allah'ın Peygamberi Davud, emeğinin karşılığını verdi, elinin emeği ile geçinirdi» (4).

«Allah san'at ve çalışmasında mâhir olanı sever» (5).

«Dünyanızı ıslah edin. İleriye götürün. Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyanıza; yarın ölecekmiş gibi âhiretiniz için çalışın.» (6).

«Sakin başkalarının sırtına yük olmayın!» (7).

«Dünyası için âhiretini, âhireti için dünyasını terk eden hayırlınız de-

(2) Yeni Hutbelerim, C. 1, S. 413.

(3) Feyz'ül-Kadir, C. 1, S. 541.

(4) » » » 5, S. 425.

(5) » » » 2, S. 290.

(6) » » » 1, S. 532.

(7) » » » 5, S. 364.

ğildir. Tâ ki her ikisini bir yürütmedikçe. Çünkü dünya âhirete kavuşturucudur.» (8).

Çalışmayı teşvik eden bazı âyet meâlleri :

«Şüphesiz ki, îman edip güzel güzel amel edenlere gelince, biz hakikaten güzel iş yapanın emeğini boşa çıkarmayız. (Kehf, 30).

«Artık O namaz kılınınca, yeryüzüne dağılın! ve Allah'ın fazlından nasip arayın ve Allah'ı çok zikredin ki, umduğunuza kavuşasınız.» (Cum'a, 10).

«Gündüzü, maişet-kazanma vakti yaptık.» (Nebe, 11).

«İnsan kendisinin başı boş bırakılacağını mı sanıyor?» (Kıyame, 30).

«Herkes kazancına bağlıdır.» (Tûr, 41).

Peygamber Efendimiz'in tembelliği yeren mübarek sözlerinden bazıları :

«Kul, çalışmakta gevşeklik gösterdikçe; Allah Teâlâ Hazretleri onu, kader-üzüntü ile mübtelâ kılar.» (9).

«Ümmetim üzerine ençok endişelendiğim şey : boğaz düşkünlüğü, uy-kuculuk ve tembelliktir.» (10).

«Tembellik dünya ve ahirette kulun yüz karasıdır.» (11).

Şuraya kadar nakledilen âyet ve hadîs meâllerinden anlıyoruz ki, insan için çalışmasından başka birşey yok. İnsan ne görürse çalıştığının karşılığında görecektir. Bunun dışında birşey ele geçiremeyecektir. «Her nimet bir külfet mukabilidir» kaidesi ne kadar yerinde bir sözdür. Demek ki, çalışmadan, emek çekmeden nimete ermek isteyen yanıltılmış, aldanmıştır. Kazanmak için çalışmak; biçmek için ekmek lâzımdır. Dinimiz çalışmakla beraber dürüstlüğe de çok önem vermiştir. Her türlü hal-ü hareketin dürüstlüğe dayanmasını, bilhassa sözümüzün, işimizin doğruluğa dayanması emredilmiştir. Bu itibarla her Müslüman, sözünü işini doğru-dürüst yapmalı, kimseyi aldatmamalı işlerine, çalışmalarına yalan ve hiyle katmamalıdır. Mübarek kitabımız Kur'ân-ı Kerim'in pek çok yerinde îman ile amel-i sâlih beraber zikredilmiştir. Şu halde : îmandan sonra gelen ilk şey sadakat, amel-i salihdir. Amel-i salih demek : Allah'a ve O'nun kullarına karşı vazî-fesini güzel ifâ etmektir.

Çalışmada göz önünde tutulacak bazı hususlar :

a - Çalışmada plânlı ve programlı olmak.

b - Sebat ve azim ile çalışmak. Çünkü sebatsız ve devamsız iş netice vermez.

(8) Feyzû'l-Kadir, C. 5, S. 364.

(9) » » » 1, S. 417.

(10) » » » 1, S. 215

(11) Yeni hutbelerim.

c - Yapılan işte zaman-mekân ve asrın icâbatını nazara almak.

d - Bütün çalışmaların dürüstlüğe dayanması, hile ve hud'adan uzak olması.

Bunlar arasında bilhassa dürüstlüğün mevkii çok büyüktür. Her iyilik ve güzelliğin başı dürüstlüktür. Dürüstler, dürüst olmıyanlara nazaran daha parlak ve devamlı bir istikbale namzeddirler. Dürüstlerin gün geçtikçe şeref ve itibarları artar, iş ve kazançları ilerler.

Şu halde, dürüstlükten ayrılan hiylekârlığa sapan kimseler zamanla çalışma ve emeklerini boşa çıkarırlar, istikbâl ve itibarlarını kendi elleriyle mahvederler. İnsan böyle bir sonuçla karşılaşmamak için çalışmalarında son derece dürüst olması, hile ve hud'adan uzak kalması lâzımdır. Peygamber Efendimiz bir gün zahire pazarına uğradıklarında, mübarek ellerini satışa arz edilmiş buğday çuvalına daldırdıkları zaman, buğdayın iç kısmında nemlik hissediyorlar ve bunun üzerine durumun anlaşılması için sahibine soruyorlar. Hemen biri :

— Buyurun ya Resûlallah! diyor. Peygamber Efendimiz :

— Niçin içi ıslak, diye sorunca :

— Yağmurdan olmuş, diye cevap veriyor.

— Peki niçin malını olduğu gibi satışa arz etmedin, üstünün yağ kısmını altındaki kuru kısım ile değiştirdin! Dedikten sonra bu işi bir hile ve aldatma telâkki ederek :

— Bizi aldatan bizden değildir, buyurmakla hileciliğin ne fena şey olduğunu işaret ettiler. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu kadarlık kusuru hile sayarak «Bizi aldatan bizden değildir» buyurduklarına göre, sözlerinde, işlerinde ve hattâ bütün hayatları boyunca daima insanları aldatmak isteyenlerin, alış-verişlerine iş ve güçlerine yalan ve hile katanların kulakları çınlasın! Sonunu düşünmeden günlerini gün etmek isteyen bu gibilerin sonuçları ne olacak hiç düşünmezler mi? Hiç ettiklerinden ibret almak, pişman olmak, yola gelmek istemezler mi acaba?

Dürüslere rehber ve nümune; eğrilere de ibret olmak üzere İmam-ı Âzam Hazretlerinin şu vakasını nakletmeden geçemeyeceğim. Rivayet edildiğine göre : İmâm-ı Âzâm Hazretlerinin ticaret işinde bir ortağı varmış. Ortağı Mısır'a ticarete gidiyor. İmâm-ı Âzâm Hazretleri de ona 70 adet hazz denilen deniz hayvanından mâmul elbise gönderiyor ve içlerinde sakatlı olan birini de mektup yazmak ve işaretlemek suretile durumu ortağına bildiriyor. Artık bunu satarken herhalde ayıbını müşteriye söyleyerek satmasını tembih ediyor. Nihayet ortağı Kûfe'ye döndüğünde, koca imam, ilk iş olarak o sakat elbiseyi satarken müşteriye ayıbını gösterip göstermediğini soruyor. Ortağı da, dalgınlıkla unutup saqlamlar meyânında onun da satıldığını söyleyince, İmâm-ı Âzâm Hazretleri o ticaretten kazanç ve sermaye olarak kendine düşen 30.000 dinarın tamamını dağıtmış ve içinde şüphe olan malın bana lüzumu yok, demiştir. (Berika C. 3. S. 151).

Çalışma hayatımızda İmâm-ı Âzâm Hazretlerinin bu örnek hareketlerini rehber edinmemiz, bundan ibret almamız lâzımdır. Doğru-dürüst çalışanların iki cihanda alınları ak, yüzleri pâk olacağı gibi; tembel ve hilekârların da sonuçları, zarar ve yüz karasından başka birşey olmayacaktır.

Dünya saadeti çalışmakla elde edilecek, âhiret saadeti çalışmakla kazanılacak, dünya ve âhiretin her ikisinin de selâmet ve saadeti yine çalışmakla erişilecek, elde edilecektir. Bilenlerle bilmiyenler, bir olmadığı gibi; çalışanlarla çalışmayanlar da bir değildir. «İş insanın aynasıdır.», «İşleyen demir ışıkar.», «Dokuz günlük ömre on günlük nafaka gerek.» ata sözleri çalışmanın önemi bakımından ne güzel ve ne ibretli sözlerdir.

Bilhassa Müslümanlıkta : «Yaşım yetmiş işim bitmiş», «Bir hırka bir lokma», «Bugün dünya yarın ahiret», «Müslümanın dünyası zindandır», «Dünyamız olmazsa olmasın, bize ahiret yeter» gibi daha bunlara benzer sözler; bize, bizden olmıyanlar tarafından söylenmiş ve maksatlı olarak içimize sokulmuştur. Bu aslı esası olmıyan hurafe sözlerden son derece uzak kalmak, bugünün işini yarına bırakmamak lâzımdır. Eğer İslâmda işi oluruna bırakmak caiz olsa idi, hiç Resûl-i Ekrem Efendimiz ağaç yetiştirmeğe çalışmağa teşvik olmak üzere : «Kıyamet kopuyor olsa, eğer kıyamet kopmadan elindeki "hurma" fidanını dikebilirsen dik!» buyururlar mıydı?.. Allah, memleket ve milletimizi yükseltmeye vesîle olacak şekilde çalışmayı cümlemize nasip ve müyesser eylesin. Âmin.

Kesb-ü ihtiyâr kuldân; muvaffakiyet Allah'dandır.

Sözlerime Hz. Peygamber Efendimiz'in şu sözleriye nihayet veririm :

« قل امنت بالله ثم استقيم = İnandım de! Sonra dosdoğru ol.»

Mehmet Şevket KUŞAK